

УДК=512.161

AZİZ GÖKDEMİR’İN “İÇ İÇE GEÇMİŞ İSTANBUL ÖYKÜLERİ” ADLI ESERİ’NİN İKİLEMELER AÇISINDAN ANLAMSAL VE SÖZDİZİMSEL GÖRÜNÜMLERİ

Aşkın Balcı H.

İkilemeler dilimizde güçlü anlatımı sağlayan en önemli öğelerdendir. Türkçe, eski dönemlerde bile ikilemeler yönünden başka dillerle karşılaştırmaya gerek duyulmayacak kadar zengin olduğunu göstermiştir. İkileme kullanmadaki amaç, anlatımı pekiştirmek ve güçlendirmektir. Bu özelliğin Türkçede sıklıkla bulunması Türkçenin, sanatlı ve güçlü bir anlatıma yönelen “edebi dil” olduğunun göstergesidir. Bu zenginlikten yola çıkarak biz de bu çalışmamızda Aziz Gökdemir’in “İç İçe Geçmiş İstanbul öyküleri” adlı eserinde sıklıkla başvurduğu ikilemelere anlamsal ve sözdizimsel olarak yaklaşmaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Öykü, İkileme, Anlambilim, Sentaks.

1.0 GİRİŞ

Bir bütünü anlatacak biçimde zamanda ve mekânda düzenlenmiş her türlü cümle dizilimi “metin” olarak adlandırılır [5, s. 93]. Bu dizilimi anlamlı bir bütün yapanlar ise art arda, birbiri yerine kullanılan veya anlamı kuvvetlendirmek için kullanılan kavramlardır. Her metin anlam bütünlüğü oluşturan metin parçacıklarının toplamıdır. İşte bu metin parçacıklarının birliği metnin içeriğini, onların anlamsal, sözdizimsel özelliklerini oluştururlar. Bu sözdizimsel ve anlamsal özellikler sayesinde verilmek istenilen mesaj daha iyi anlaşılmaktadır.

Dil, tıpkı onu oluşturup işleten beyin gibi, bugün bile birçok noktası aydınlatılamamış bulunan karmaşık bir düzendir. Bu karmaşık düzen içinde insanlar konuşurken ve yazarken bir konu hakkında bilgi vermek veya verilecek olan bilgiyi pekiştirmek için uygun ifadeler bulmak isterler. Bunlar için dillerde değişik anlatım şekilleri ve teknikleri bulunmaktadır. Kelimelerle, deyimlerle, atasözleriyle, vurguyla hatta ikilemelerle yapılabilecek olan bu pekiştirme ve anlamı güçlendirme kuralları dilden dile farklılık göstermektedir. Türk dilinde de pekiştirme ve anlamı güçlendirme tekniğine sıkça başvurulmaktadır. Özellikle başka dillerde çok görülmeyen “ikilemeler” Türk dilinin esnekliğini bir kez daha açığa vurmaktadır.

Türkçede birçok ikileme şekli bulunmaktadır, ancak hangi ikileme şekli olursa olsun anlama yeni boyutlar kazandırmaktadır. Bazen aynı sözcüklerin tekrarıyla; bazen anlamları birbirine yakın ya da karşıt sözcüklerin tekrarıyla;

bazen de sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması biçimleriyle karşımıza çıkar.

Türkçe de kaç tane ikileme şeklinin olduğu, edebiyatta ve şiirde hangi görevleri üstlendiklerini görünce ikilemelerin dili ve anlamı ne kadar zenginleştirdiklerini görmek mümkündür. Dili zenginleştirme özelliğinin yanı sıra ikilemelerin yabancı diller aracılığıyla yaşattığı büyük bir sorun vardır. Bu sorun kendisini çeviri alanında göstermektedir, çünkü yabancı dilden Türkçeye veya Türkçeden herhangi bir dile yapılan çevirilerde ikilemeler ya çevrilmemekte ya da metnin bağlamından çıkarılması istenmektedir. Çeviri alanında yaşanan bu sorun, sözcüklerin tek başlarına bir eylemi, bir durumu, bir varlığı, kavramı anlatmaya yetemediğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Dilimizde iki ve daha çok sözcüğün bir araya gelmesiyle anlam ve yapı bakımından bütünlük sağlayan, ama yargı sağlamayan söz birlikleri vardır. Bu tür birliklerin bütünlüğü bozulamaz. Bu açıklamayı bir örnekle somutlayabiliriz:

Arabayla gittik.

İki sözcüklü kısa bir cümleden oluşan bu yapı “Araba” ve “gitmek” eylemiyle kurulmuştur.

Eski, gri renk arabayla, yavaş yavaş gittik.

Bu cümle, altı çizili iki ayrı sözcük öbeğinden oluşmuştur. “Araba” kelimesi “eski” ve “gri” sözcükleriyle nitelenmiştir; gitmek eylemi de “yavaş yavaş” ikilemesiyle nasıllık yönünden belirtilmiştir. Birinci cümleye göre ikinci cümlede daha zengin bir anlatım özelliğinin varlığı açıkça görülmektedir. Bu iki öbek, cümle içinde bölünmemesi gereken bir bütünlük yapısındadır. Bölündüğünde anlam daralır ya da bozulur.

Bilindiği gibi ikilemeler, Türkçenin en eski ürünlerinden beri görülen ve bugün de güçlü bir eğilim olarak beliren bir özelliktir. Dilcilikte hendiadyoin [1] adını alan ikilemeler Alman dilinde “Reduplikation” [8, s. 427] olarak adlandırılırlar. Bu sözcükler başka dillerde çok seyrek kullanılırken Türkçede bu anlatım yoluyla çok değişik nitelikte, anlam ve ses açısından son derece ilgi çekici birleştirmeler göze çarpmakta, olağanüstü güçlü ve etkileyici anlatım biçimleri ortaya koyarak sevilen bir Türkçe yapı halini almıştır [12]. H. Marchand [19, s. 60-69] bunu Alman dilinde şu şekilde ifade etmektedir:

“Mehr als in anderen Sprachen genießen im Türkischen Doppelungen eine charakteristische Beliebtheit ...”

(Başka dillere göre Türkçede ikilemeler daha fazla sevilmektedir).

İkilemelerin Türkçedeki bu özelliği yüzünden bir çok şair ve yazar eserlerinde bu anlatım türünü sıkça kullanmakta ve eserlerindeki cümle yapılarını bu şekilde zenginleştirmektedirler.

Aziz Gökdemir de bu yazarlar arasında yer almaktadır. Yazar "İç İçe geçmiş İstanbul Öyküler [10]" adlı eserinde İstanbul şehrini konu alarak içindeki insanların yaşamları hakkında bilgi vermektedir. Kitabın arka sayfasında yer verilen şu sözler eseri ve yazarını daha iyi tanıtmaktadır:

"İç İçe Geçmiş İstanbul Öyküleri" genç bir yazarın ilk kitabı, ama bu sıradan bir ilk kitap değil. Aziz Gökdemir, son derece ustaca geliştirdiği bir kurgu çerçevesinde klasik öykünün bütün özelliklerini kullanıyor. "İç İçe Geçmiş İstanbul Öyküleri" kahramanları ve mekanlarıyla gerçekten iç içe geçmiş öykülerden oluşan klasik bir öykü kitabı olarak da, postmodern bir roman olarak da okunabilir. İstanbul'un -belki de artık olmuş- özgün kişilikleriyle kısa bir şehir turuna çıkmaya hazırlanırken, ruhunuz unuttuğunuz bazı hatıraların kekremşi tadıyla sarsılacak."

Bu eserde bu özelliklerinin yanı sıra ilk dikkati çeken metin parçacıkları "ikilemelerdir". Çünkü yazar birçok değişik ikileme çeşitlerine baş vurmuştur. Tabii ki bunun sebebi eserini daha akıcı ve anlaşılır kılmaktır.

2.0 YÖNTEM

"İç içe geçmiş İstanbul öyküleri" adlı eserin bu özelliği yüzünden ikilemeleri anlamsal olarak "yansıma sözcüklerle oluşan, biri olumlu biri olumsuz sözcüklerle oluşan, bir kelimenin ek almadan anlamsal olarak iki kez tekrar edilmesiyle oluşan, zıt anlamlı sözcüklerle oluşan, eş anlamlı sözcüklerle oluşan, yakıştırma sözcüklerle yapılan ikilemeler veya diğer adıyla "m" kullanımı ile yapılan, ikisi de Türkçede anlam ifade etmeyen ikilemeler şeklinde; sözdizimsel olarak "belirteç, sıfat, yüklem görevinde ikilemeler" başlığı altında incelenmeye çalışılacaktır. Tümce anlambilimi² olarak ele alınacak olan ikilemeler sayesinde anlam konusunun ne denli kapsamlı ve önemli olduğu bir kez daha gözler önüne serilecektir.

İkilemeler hakkında çok fazla bilgi olmasına rağmen bir eser üzerinde incelemeye Türk dilinde fazla rastlanmamaktadır. Hâlbuki eser üzerinde yapılan bir inceleme öğrenciler açısından daha görsel ve daha anlaşılır hale

¹ Öykücü ilk ve orta Öğretimini İzmir, Ankara ve İstanbul'da tamamladı. İşletme Fakültesi'nde mezun olduktan sonra (1989) Amerika'da Yüksek Lisans Eğitimi gördü. Bu sırada gazeteci, kamyonet şoförü, hastane görevlisi, fotoğrafçı, çevre araştırmacısı ve sekreter olarak çalıştı. Şu sıralar Amerika'da Teknoloji yazarlığı/ redaktörlüğü ve çevirmenlik yapıyor, bu ülkedeki Türklerin yaşamına ilişkin öyküler ve bir roman üzerinde çalışıyor. Türkiye'yi sık sık ziyaret ederek ve medya kanalıyla, yakından izliyor. Bir öyküsü Almanya'nın sesi radyosunda yayımlandı. Öykülerinde başarılı bir kurgu çerçevesinde geleneksel öykünün bütün özelliklerini kullandığı görülür.

² Tümce anlambilimi: Bu kavram daha çok belirli bir dilin anlam açısından incelenmesi sırasında, o dile özgü anlatım kalıplarının niteliklerinin belirlenmesi için kullanılmaktadır.

gelebilmektedirler. Bu yüzden bu makalede metin bazında bir inceleme yapılarak ikilemeler anlamsal ve sözdizimsel incelenecektir.

3.0 ESERE GÖRE İKİLEMELERİN ANLAMSAL ÖZELLİKLERİ

Göstergebilimin de bir kolu olan anlambilim³ veya semantik (Alm. Semantik, İng. Semantics, Fr. Semantique, Yun. Semasemeion), bir metin içindeki ifadelerin ve onların dile getirdiği anlam arasındaki bağıntıyı inceleyen bir bilim dalı olarak dilde yerini almıştır. Bağlamdan bağımsız olarak salt cümlelerin, kelime topluluklarının ve kelimelerin anlamı ile ilgili olduğu belirtilir. Bu tanımlarda dil kullanıcıları, kullanım ortamları ve amaçları dikkate alınmaz. Anlamanın soyut bir biçimde zihinde oluşumu ve nesne ile onun simgesel tasarımı arasındaki ilişki üzerinde durulur [13; 21; 9; 17; 16; 25; 29]. Van Dijk [27] anlambilimin bir ifadenin anlamına odaklandığını ve anlamanın doğadaki olaylardan türediğini vurgulamaktadır.

Anlambilimin dilcilikte ve dilbilimde yeni bir alan olarak ortaya çıkmasını Alman dilcisi K. Reisig'in bir çalışmasına borçluyuz. "Latin Dilbilimi üzerine Dersler" adlı 1826-27 yıllarında hazırlanan ancak 1839'da basılan kitabında (Vorlesungen über lateinische Sprachwissenschaft) Reisig, dilbilgisi içinde Semasiologie⁴ adlı bir dal belirlemiştir. Ancak bu dalın doğrudan doğruya anlam konusuna eğilip geniş kapsamlı bir yapıt hazırlayan ve ona ayrı bir alan niteliği kazandıran, Fransız dilcisi M. Bréal'dir [3, s. 16].

Anlambilim felsefi ya da mantıksal ve dilbilimsel olmak üzere iki farklı açıdan ele alınmaktadır. Felsefi ya da mantıksal yaklaşım, göstergeler ya da sözcükler ile bunların göndermeleri arasındaki bağlantıya ağırlık verir ve adlandırma, düz anlam, yan anlam, mecaz anlam, eşanlam vs. gibi özellikleri inceler. Dilbilimsel yaklaşım ise, zaman içinde anlam değişiklikleri ile dilin yapısı, düşünce ve anlam arasındaki karşılıklı bağlantı gibi konular üstünde durmaktadır. Anlambilime farklı yöntem ve amaçlarla yaklaşılsa da, her iki alan da insanların dilsel anlatımlardan nasıl anlam çıkardıklarını açıklamaya çalışmaktadır.

Anlambilim, öncelikle okunanın doğru ve eksiksiz anlaşılmasını ilke edinen bir bilimdir. Bir insanın okuduğundan yararlanabilmesi buna bağlıdır. Yazarın ya da konuşmacının söylediğini doğru ve eksiksiz anlayamayan bir insan, anlatılanlardan doğru ve yararlı sonuçlar çıkaramaz. Yazarın görüşleriyle kendi görüşlerini karşılaştırıp sentez yapıp sağlıklı bir sonuca ulaşamadığı gibi bilmediği bir konu hakkında doğru bilgiler çıkaramaz. Öyleyse anlambilimi, sadece Türkçe dersine ait görmek yanlış olur. Matematik, Fen ve Sosyal Bilimlerin de temelinde okuduğumuzu "doğru anlama" olduğuna göre anlambilimin önemi bir kez daha

³ *Değişik kitaplarda "gösterge-im, Anlam öğretisi" olarak ta kullanılmaktadır.*

⁴ *Türk dilinde "Kavrambilim" olarak ta tanımlanmaktadır.*

ortaya çıkmaktadır. Bir insan çok kitap okuyabilir. Bu, elbette övülecek, övünülecek bir edimdir. Ancak çok okuyan kişi, okuduklarını doğru anlamıyorsa kalıcı ve doğru şeyler edinemeyecek, yanlış yorumlar geliştirip sadece kendi düşüncelerine inanan biri olup çıkacaktır. Oysa okuma edimi belli bir sıraya göre gerçekleşerek iki aşamadan oluşmaktadır: a)Yazarın ne dediğini anlama, b)Yazarı yargılama.

Yazarın ne dediğini anlamak istiyorsak okumanın bu evresinde yazarın ele aldığı konu, yardımcı düşünceler, ana düşünce ve anlatım yöntemi ile edebi tür saptanır. Okur, bu evrede kişisel görüş ileri süremez. Yazarın görüşünün doğru ya da yanlış olduğunu belirtemez. Sadece doğru bir şekilde anlamakla yetinir. Sınavlarda öğrencilerden istenen de bu doğru saptama işidir. Bu evre herkes için aynıdır. Yani herkes, yazarın ele aldığı konuyu, düşünceleri ve biçim özelliklerini aynı şekilde saptar. Kimse diğerinden farklı sonuç çıkaramaz. Matematikteki sonuçlar nasıl kesinse, okumanın bu evresi de öyledir.

Yazarı yargılama evresi, yazarın söyledikleriyle kendi görüşlerimizi karşılaştırıp bir sonuca ulaşırız. Yazarın görüşlerini beğenip olduğu gibi benimseyebiliriz. Bu görüşlere karşı çıkıp reddedebiliriz ya da görüşlerden bazılarını alıp farklı bir sonuca ulaşabiliriz. Bunu yapabilmek için önce yazarın söylediklerini doğru anlamak gerektir çünkü çoğu zaman kelimeler birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Kelimeler arasındaki ayırımı çözebilmek için aralarına kesin bir çizgi çekmek gerekmektedir. Burada devreye dilbilimin bir kolu olan anlambilim girmektedir. Bu çalışmada dilbilimsel olarak ele alınacak olan anlambilim, kelimelerin anlamından ve kullanımından yola çıkılarak verilmeye çalışılacaktır.

3.1 YANSIMA (ALM: ONOMATOPOIE, İNG: ONOMATOPOEIA) SÖZCÜKLERLE OLUŞAN İKİLEMELER

Yansıma sözcükler, doğada duyulan seslerin taklit edilmesiyle oluşan sözcüklerdir. Bu sözcüklerde ses-anlam ilişkisi güçlüdür çünkü dillerde kullanılan kelimeler ile kelimelerin gösterdiği varlık ve nesne arasında yaşanan toplum tarafından kabul edilmiş ortak bir anlam ilişkisi mevcuttur. Doğada canlı ve cansız varlıklar tarafından çıkarılan değişik sesler ile doğadaki seslerin olduğu gibi dile aktarılacak farklı sözdizimsel ve anlamsal adlandırılmaların olduğu yansımali sözcükler sayesinde daha iyi anlaşılmaktadır. İşte bu özelliklerinden dolayı diğer kelimelerden ayrılan bir nitelik taşırlar ve genellikle ikileme biçiminde bir genişleme gösterirler. Hemen burada belirtelim ki, bu türdeki ikilemelere başka dillerde rastlamamız hemen hemen olanaksızdır.

Yansıma sözcükleri ikileme olarak Aksan [1] dört gruba ayırmaktadır. Bunlar yalnızca belli bir eylem, bir oluş, bir durum için kullanılanlar, birden çok eylemi betimleyen yansımali ikilemeler, dereceleme gösteren yansımali ikilemeler, yansımali ikilemelere dayanan üçlü biçimlerdir. Yazar Aziz Gökdemir eserinde bu gruptan

sadece ikisine yer vermiştir. Birincisi yalnızca belli bir eylem, bir oluş, bir durum için kullanılanlar ikileme şeklidir. Bu öğeleri yazar bir eylemi ses açısından betimleyerek onu daha canlı, daha güçlü bir anlatıma kavuşturmak için kullanmıştır.

“Mum yanarken, ikonaların önünde *mırıl mırıl* eğlenirken beni seyrederlerdi, özellikle Barış.” (s.184)

Aslında “mırıl mırıl” ikilemesi alçak ve anlaşılmaz bir ses çıkararak konuşma anlamına gelmektedir. Sessiz konuşma eylemi bu örnekte kendisini zevksiz bir eğlenme şeklini ifade etmek için kullanılmıştır. Ayrıca anlamsal olarak hafif bir aşağılama sezilenmektedir.

İkinci olarak yazar, dereceleme gösteren yansımali ikilemeleri de eserinde kullanmıştır. Nesnelerin hareketlerinde güçlüklerin yaşandığını belirtmek için:

“Trafik dur kalk, *tingir tingir* ilerliyordu” (s.138).

Bu tür bir örneği tercih etmiş olabilir. Bu tür ikilemeler bir eylemin, bir oluşun gerçekleştiği anda çıkan sesin yüksekliğine göre ayrı biçimleri bulunduğunu gösterir. Örneğin, bir sıvı kaynatılırken kaynamanın gücü ve yüksekliği fıkır fıkır ya da fokur fokur biçiminde belirtilmektedir. Bu örnekteki “tingir tingir” ikilemesi de bu gruba uyan bir ikileme şeklidir ve eylemin çok iyi olmadığını gösterirken vurgu birinci sözcükteki vurgulu hecededir. Yukarıdaki örneklerde ve Korkmaz’ın [15, s. 222] da ifade ettiği gibi yansımali adların özel bir durumu vardır. Bunlar her ne kadar bir türemiş kelime görünümünde olsalar da, bu türeme asıl kelime türetimine temel oluşturan birer ses genişlemesinden ibarettir. Seslerin türetme eklerindeki gibi birer işlevi yoktur. Bu nedenle , ses genişlemesine uğramış yansımali sözler de birer yalın ad niteliğindedir. Ancak, kendine özgü farklı bir tür oluşturmakta ve öykülerde sıkça kullanılmaktadır.

3.2 BİRİ OLUMLU BİRİ OLUMSUZ KELİME KULLANIMIYLA [20] VEYA İKİSİ DE OLUMSUZ KELİMEYLE OLUŞAN İKİLEMELER

Bu ikileme türünün özelliği kullanılan kelimelerin birinin olumlu birinin olumsuzluk ekiyle kullanılmasıdır. Fiil olarak Türkçe de kendini gösteren bu ikileme şeklini eserde şu örnekte görmek mümkündür:

“Otoyolun öte tarafına kendimizi *atar atmaz* hava tekrar açıyor” (s.184).

“Elim, cebimdeki çekirdek torbasına gidiyor *ister istemez*” (s.173).

Yapılan eylemin hemen gerçekleştiğini ifade etmek için yazar bu ifade şeklini kullanarak anlamsal olarak direk olumsuzluğu değil de bir işin ne zaman gerçekleştiğini belirtmek istemiştir. Cümlelerin morfolojik yapısına bakılırsa:

at -- ar

at -- maz

Fiil geniş zaman

Fiil olumsuzluk 3. kişi

iste -- r

iste -- mez

Fiil -- Geniş zaman eki

Fiil olumsuzluk 3. kişi

Bu kullanımda fiillerin kökü aynı kalırken gelen eklerin değiştiği görülmektedir. Bu eklerin birinin olumlu birinin olumsuzluk bildiren ek olduğu açıkça görülmektedir.

Bu tür ikilemelerin diğer bir türü ise her iki ögenin de olumsuzluk ekiyle oluşmasıyla gerçekleşmektedir.

"Bizim sokak kapısına doğru yürürken kapı açıldı. Barış çıktı gönülsüz gönülsüz selamlaştık"(s. 142).

Anlamsal olarak bir işin yapılması istenilmediği halde mecburiyetten yapıldığı ifade edilmek istenmiştir. Bu ikilemenin de morfolojik yapısına bakılırsa:

gönül – süz	gönül – süz
İsim olumsuzluk	İsim olumsuzluk

her iki kelimenin başı isim kökenli ve eklerin aynen tekrar edildiği görülmektedir. İkileme biçimindeki bu genişlemelerde ikilemeler cümledeki görevleri açısından artık ad olmaktan çıkıp başka biçimlere girmektedir.

3.3 BİR KELİMENİN EK ALMADAN ANLAMSAL OLARAK İKİ KEZ TEKRAR EDİLMESİYLE OLUŞAN İKİLEMELER

Ek almadan da Türkçede aynen tekrar edilen kelimelerden ikilemeler türetmek mümkündür. Anlamı daha da güçlendirmek için kurulan bu tür cümleler okuyucuların daha fazla ilgisini çekmektedir. İncelenen eser de yazar bazı eylemleri daha fazla pekiştirmek istemiş ve bu yola başvurmuştur.

"Ağır ağır yürüdüm" (s. 141).

"Çiçekleri torbadan avuç avuç alıp toprağa bırakıyorum" (s. 189).

"Gelip buraya yol kenarında kurulmuş tezgâhlardan alırdık, yeni yeni toplanmış" (s. 188).

Birinci örnekte yapılan eylemin niteliğini belirtmek için, ikincisinde eylemde gerçekleşen durumun niceliğini belirtmek üçüncüsünde ise yapılan eylemin zamanını vurgulamak gibi nedenlerden dolayı eserde ek almadan aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan ikilemelere başvurulmuştur.

3.4 ZIT ANLAMLI (ALM: ANTONYMS, İNG: ANTONYMY) SÖZCÜKLERLE OLUŞAN İKİLEMELER

Birbirine karşıt kavramları karşılayan sözcüklerdir. Zıt anlamlı sözcükler iki zıt noktayı belirtirler. Örneğin; "güzel" sözcüğünün karşıtı "itici" olamaz çünkü iticilikte sevimsizlik anlamı da vardır. Oysa "güzel" sözü sevgiyi beraberinde ifade etmez. Bunun karşıtı ancak "çirkin"dir. Aynı durum eylemlerde de görülür. Örneğin; "sevmek" eyleminin karşıtı "sevmemek" değildir. Çünkü "sevmek" iyi bir duygunun varlığını bildirir. "Sevmemekte" ise bu duygunun bulunmadığı anlamı vardır. Oysa karşıtlıkta, olan duygunun tam karşıtı olmalıdır; bu da "nefret etmektir". Bu nedenle karşıtlıkla olumsuzluğun farkını görmek önemlidir.

Aksan [4, s. 127] zıt anlamlı kelimeleri beş grupta incelemektedir. Bunlar İkili, biçimsel ilişkili, ilişkisel, dereceli, yön gösteren karşıtlık olarak ifade edilmektedir. İkilemeler bu kısımda Aksan'ın sınıflandırmasına göre incelenecektir.

Birçok eserde olduğu gibi Aziz Gökdemir'in "İç İçe Geçmiş İstanbul Öyküleri" adlı eserinde de İkilemeler zıt anlamlı şekilleriyle kullanmıştır. Yazar, ortaya çıkan durumun sürekliliğini vurgulamak için:

"Bu yoldur hani yetmiş beş sene önce sizinkiler kağnılarla gece gündüz, yağmur çamur üzerinden yürüyüp kendilerini dar attılar Meriç'in ötesine." (s.188)

ikilemesini kullanmıştır. Anlambilimde İkili karşıtlıklar [4, s. 129] adı verilen bu zıt anlamlı sözcükler kutupsal tersanamlılık adı altında da toplanmaktadır. Bu türdeki Türkçe kökenli ad soylu sözcükler önemli bir yer tutmaktadır. Bunlara, bir ögesi yabancı kökenli olan , çiftleri ve yine ikili karşıtlık gösteren gibi eylemler eklenebilir. Yukarıdaki örnekte görülen ikileme biçimi yani "gece gündüz" Türkçe kökenli ad soylu kelimelerdir.

Yazar eylemin sonunda ortaya çıkan durumun nedenini belirtmek için yine ikilemelerden faydalanmıştır:

"Köylülerden bazılarıyla ahşap olmuştuk artık gide gele..." (s.188).

İlişkisel karşıtlık [4, s. 130] olarak adlandırılan bu ikilemede kelimeler birbirleriyle ilgili kavramlar arasındaki karşıtlığı belirtmekte, aynı konuyla ilgili, fakat zıt anlamlı olan sözcüklerden oluşmaktadır. Adı geçen kelimeler hem Türkçe kökenli hem de yabancı kökenli olabilmektedir.

Eylemin hangi yöne yapıldığını belirtmek istediği zaman Aziz Gökdemir:

"Bir süre yalnızca sağa sola yavaşça dönerek bunu seyrediyorum." (s.186)

yön gösteren karşıtlıktan yararlanmıştır. Bu karşıtlıkta direkt olarak yön kavramları ön plana çıkmaktadır.

Burada hemen belirtmeliyiz ki zıt anlamlı ikilemelerdeki örnekler birden çok sınıflandırmaya dahil olabilir. Türk dilinin anlambilim açısından belirgin olan ikilemelerden yararlanma özelliği zıt anlamlı kelimeler açısından da görülmekte ve bu tür ikilemeler yeni anlamlar yansıtacak biçimde, ikili şekilde kullanılmaktadır.

3.5 EŞ ANLAMLİ (ALM: SYNONYM, İNG: SYNONYMS) SÖZCÜKLERLE OLUŞAN İKİLEMELER

Diller zamanla gelişir ve bu gelişim içinde her varlık ayrı ad kazanır. Kavramlar için de nitelikleri sezildikçe ayrı anlatım yolları aranmıştır. İki yada daha çok sayıda göstergenin aynı anlama gelme, aynı gösterenlerin aynı gösterileni belirtme özelliği [28, s. 97] taşıyan sözcükler bu şekilde ifade edilmektedir. Aynı kavramı karşılayan, birbirinin yerine kullanılabilen, aralarında hiçbir ayırım olmayan bu sözcükler genellikle bir dile başka dillerden gelen sözcükler ile o dilin kendi söz varlığındaki sözcükler arasında eşanamlık görülür.

Blommfield'e göre her dilsel biçim değişmez ve özel anlam içerir. Eğer bu biçimler farklı sesletimlere sahipse onların anlamlarında farklı olacağı düşünülemez. Ünlü dilbilimci eşanlamlılığı kabul etmemektedir [26]. W.E Collinson ise eşanlamlılık arasında 9 farkı tanımlamıştır. İki ya da daha çok sayıda göstergenin aynı anlama gelme, ayrı gösterenlerin aynı gösterileni belirtme özelliği [28] Bloomfield'e göre, her dilsel biçim, değişmez ve özel anlamlar içerir. Eğer bu biçimler farklı sesletimlere sahipse, onların anlamlarının da farklı olacağını düşünülmektedir diyerek gerçekte eşanlamlılığı kabul ettiğini belirterek [26] eşanlamlılıklar arasında 9 belirgin farkı şu şekilde tanımlamıştır:

1) Daha genel refuse-reject (reddetme-geri çevirme), 2) daha yoğun repudiate-refuse (inkâr-reddetme), 3) daha duygusal reject-decline (reddetme-geri çevirme), 4) daha yansız thrifty-economical (tutum-ekonomik), 5) daha uzmanlık gerektirici decess-death (ölüm-ölüm), 6) daha edebî passing-death (geçici-ölümlü), 7) daha konuşma diline özgü turn down-refuse (geri çevirme-reddetme), 8) daha yerel flesher-buthcher (etçi-kasap), 9) daha yerinde daddy-father (baba-baba) [26, s. 142-143].

Lyons'a göre, ideal olan dil her biçimin tek bir anlamı olduğu dildir. Ne var ki, bu ideal herhalde hiç bir doğal dilde gerçekleşmez. İki ya da daha çok biçim aynı anlamı çağrıştıracaktır [18, s. 358].

Bloomfield'in görüşünün aksine Lyons, eşanlamlılığı kabul ediyor görünmektedir. Ancak o da, bunu belirli koşullara bağlamıştır: Bütüncül eşanlamlılığın bilişsel ve duygusal açıdan anlamları özdeş olan kelimeler arasında gerçekleşebileceğini varsaymaktadır, çünkü kimi kelimeler bilişsel açıdan özdeş olsalar da duygusal açıdan özdeş değildir. Dilciler, görüldüğü gibi eşanlamlılık konusunda tam bir anlaşmaya varabilmiş değildir; kimi dilciler dilde eşanlamlılık bulunmadığını ileri sürerken, kimi dilciler eşanlamlı birimlerin yadsınamayacağını ifade etmişlerdir.

Eşanlamlı Sözcükleri Aksan [4, s. 126] "Anlambilim" adlı kitabında ikiye ayırmaktadır. "Her ögesi Türkçe olanlar" ve "Türkçesiyle birlikte yabancı öğeleri de taşıyanlar" olarak adlandırılan eşanlamlı kelimeler Türkçenin sözvarlığının eşanlamlılar açısından zenginliğini bir kez daha göstermektedir. Aslında eşanlamlı sözcüklerin bir arada kullanımı Türkçe açısından bir dil kusurudur. Böyle kullanımlar "duruluk ilkesi" ne aykırıdır, ancak ikilemeler açısından bu tür örnekleri görmek mümkündür. Yazar, karşılıklı konuşmalarda kahramanlarla karşılaşmasının ve günün tasvirini yapmak için eşanlamlı ikilemelerden;

"Günün ilerlemiş saatinde ses seda kesilmişti." (s.136)

Türkçe Arapça

yararlanmıştı. “Türkçesiyle birlikte yabancı öğeleri de yaşayan” eşanlamlı ikilemesi bulunan bu örnekte bir Türkçe bir Arapça kelime bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde bugün Dil Devrimi döneminde türetilerek dile yerleşen birçok kelimeyle bunların Osmanlıcadan gelen, yabancı dillerden dilimize giren eşanlamlıları bir arada kullanılmaktadır. Bu ikileme örneğinde de bunu açıkça görmek mümkündür.

“İç İçe Geçmiş İstanbul Öyküleri” adlı eserde bu eşanlamlı ikilemelerin yanı sıra yakın anlamli ikilemeler de sıkça kullanılmıştır. Korkmaz’ın [14, s. 67] iki ve daha çok kelimenin birbirine yakın anlam taşıması aralarında küçük bir anlam farkının bulunması şeklinde tanımladığı yakın anlamli kelimeler birçok anlambilim kitabında “eşanlamlılık” başlığıyla verilmektedir. Zeynep Korkmaz’ın dışındaki anlambilim üzerine yazılan kitaplarda bu tanıma pek rastlanmamaktadır. Zaten Korkmaz da diğer anlambilim terimlerinin diğer yabancı dillerdeki karşılıklarını verirken yakın anlamli kelimelerin karşılıklarının vermemiştir. Aslında yakın anlamli sözcüklerin çokluğu bir dil zenginliği; eş anlamli sözcüklerin çokluğu ise bir dil zayıflığıdır ve bu başlıkların ayrı ayrı belirtilmesi gerekmektedir, çünkü yakın anlamli sözcüklerin bir arada kullanımı anlatım kusuru sayılmaz. Öykümüzdeki şu örnekler bu alana ilişkin örnekleri teşkil etmektedir;

“Ben eşe dosta bakarım” (s.175).

Bu örnekte, eş ve dost ikilemeleri yakın anlamli şekilleriyle verilmeye çalışılmıştır. Türkçe sözlükten [24] kelimelerin anlamına bakarsak “eş” kelimesi birbirinin aynı olan veya birbirine çok benzeyen iki şeyden her biri tanımıyla verilmektedir. “Dost” kelimesi ise Farsça kökenli bir kelimedir ve sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi görüşülen kimse, düşman karşıtı bir kelime olarak tanımlanmaktadır. Bilindiği gibi insanlar birbirlerine benzeyen sevdikleri insanlarla dostluk ve arkadaşlık ederler, bu yaklaşımda bu iki kelime ikileme açısından yakın anlamlidir. “Eş dost” ikilemesinin bir kavramı pekiştirme, güçlendirmedeki etkileri bir yana bırakılırsa ve tümce anlambilimi açısından ele alınırsa tümceye önemli bir anlatım gücü, etkinlik kazandırdığı yadsınmamaktadır. Örnekte ikilemede yönelme durumu eki “-e,-a” işlevi açısından bağlayan durumundadır. Ek çeşitli kullanılış biçimleri dolayısıyla adı fiile amaç, maksat, sebep ilgisi ile bağlama, fiildeki hareketin yerini belirleme, belirteç görevinde ikilemeler yapma gibi daha birçok farklı görevler yüklenmiştir. Yazar bu ikilemenin yanında ortaya çıkan söz konusu durumun önemsizliğini belirtmek durumunda kaldığında;

“Önce bir süre havadan sudan sohbet ettik.” (s.132)

ikilemesini kullanmıştır. “-den” çıkma durumu ekiyle kullanılan ikileme. kullanılış biçim ve özellikleri dolayısıyla eklendiği adı fiile sebep, sonuç, zaman bildirme, bir bütünü veya bütünün parçasını oluşturma, yakın, eş ilişkiler kurma

gibi çeşitli işlevler için kullanılmıştır.Örnekte yakın anlam ilişkisi kuran ek cümlede ad ile fiil arasındaki geçici anlam bağına kurmak üzere adın girdiği durumu karşılayan ek görevi üstlenmiştir.Diğer bir örnekte yazar olayların güç durumlarda gerçekleştiğini vurgulamak istediğinde;

“Bu yoldur hani yetmiş beş sene Önce sizinkiler kağnılarla gece gündüz yağmur çamur üzerinden yürüyüp kendini dar attılar Meric’in ötesine.”(s. 188)

ikilemesinden yararlanmıştır. Burada herhangi bir ek göze çarpmamaktadır.

Yakın ve eş anlamlı ikilemeler görüldüğü gibi anlamsal olarak bildirişim kolaylığı sağlamakta, anlatım olanaklarının ve sözvarlığının gelişmesine katkıda bulunmaktadır. İkilemeler açısından bu tür eş anlamlı ve yakın anlamlı kelimelere “anlamdaş ikilemeler” terimi kanımızca bir üstterim olarak gösterilebilir. Çünkü her iki unsorda da benzer anlamla ilgili bir durum söz konusudur.

3.6 YAKIŞTIRMA SÖZCÜKLERLE YAPILAN İKİLEMELER VEYA DİĞER ADIYLA “m” KULLANIMI İLE YAPILAN İKİLEMELER

Her dilsel yapı onu üreten bilişsel işlemlerin izidir. Bu bilişsellik ışığında anlamsal olarak ikilemeleri biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerle oluşturmak mümkündür. Türkçede özellikle ikinci kelimenin başı sıklıkla “m” ve bazı örneklerde “b,p,s, ” sesiyle başlar [23, s.92-108]. Bu ikilemelerde amaç bizce aynı kelimeyi tekrar etmeden ses değişikliği sayesinde anlatım gücünü vurgulamaktır. Aslında bu tür ikilemeler Türkçenin anlamsal ve sözdizimsel incelemelerin yanı sıra fonetik açısından da incelenebileceğini açıkça göstermektedir.

İkilemelerin bu türünde ilk kelime genelde ek almaz ve şekil olarak şu şekilde karşımıza çıkar;

Asıl kelime ø Birinci kelime	m,b,p,s sesiyle başlayan anlamsız kelime İkinci kelime
---------------------------------	---

Eserdeki örneğe geçmeden önce şu açıklamaları da yapmak yerinde olacaktır. Sesbilimsel olarak incelenebilecek olan bu tür aslında bazı seslerin dudaksıllaşması (Alm: Labialisierung, İng: Labialization) üzerine büyük önem arz etmektedir. Bazı kelimelerde çeşitli sebeplerle düz ünlülerin yuvarlaklaşması veya ünsüzlerin dudak ünsüzlerine dönmesi gibi ifade edilecek olan bu kural işte bu ikilemelerde kendisini göstermektedir. Bazı kitaplarda ses oyunları ile yapılan ikilemeler olarak adlandırılan bu ikileme çeşitlerini pekiştirmek istersek Türkçede şu örnekleri verebiliriz; Okul **mokul** , ütü **mütü** , çöp **möp**, cicili **bicili**, eski **püskü**, süs **püs**, kaba **saba**. Yazar eserinde biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerle oluşan ikilemeleri diğer ikilemelere nazaran daha az kullanmıştır. Eylemin güç durumlarda gerçekleştiğini belirtmek üzere,

“Bir dakika falan diye bir şey geveleyerek son anda dirsek mirsek kendimi dolmuşa attım.” (s.132)

ikilemesini kullanmıştır. “Dirsek mirsek” ikilemesiyle birinci kelimeyi anlamlı, ikinci kelimeyi “m” sesiyle anlamsız olarak ifade etmeyi yerinde bulmuştur. Diğer yabancı dillerde bu türün örnekleri olduğu gibi Almanca’da ve İngilizce’de de buna örnek verilmesi mümkündür. Örneğin ; Ruckzuck, humpty-dumpty. Yabancı dildeki örneklerde de Türkçede olduğu gibi ikinci kelimedeki ses özellikleri benzerlik göstermektedir.

3.6 İKİSİ DE TÜRKÇEDE ANLAM İFADE ETMEYEN İKİLEMELER

İkilemelerde birinci kelime anlamlı, ikinci kelime anlamsız olarak ifade edildiği gibi her ikisi de anlam ifade etmeyebilir. Bu tür ikilemelerde de ses olaylarının olduğu görülmektedir. Yazar, nesnelerin anlamsızlığını belirtmek için;

“Zaten niye böyle abuk sabuk şeylerden konuşuyoruz ki şimdi durup dururken.” (s.76)

şahsın niteliğini belirtmek istediği zaman ;

“neyse, kardeşim, seninki bindi kerli ferli de adam...” (s.139)

kullanmıştır. Kimi zaman yalnızca ses benzerliği yeterli olan bu ikileme şekli özellikle konuşma dilinde ve diyaloglarda tercih edilmektedir.

4.0 ESERDE İKİLEMELERİN SÖZDİZİMSEL ÖZELLİKLERİ

Eserimizde anlamsal olarak belli sınıflandırmalara tabii tutulan ikilemeler sözdizimsel bakımından da incelenecektir. Bilindiği gibi sözdizimi yada diğer adıyla sentaks dilin cümle yapısını, cümle türlerini, kelimelerin birleşme usulleri ile kelime gruplarını inceleyen gramerin büyük ve önemli bir koludur. Nasıl ki, dili düşüncenin aynası olarak kabul ediyorsak, düşüncemizi muhatabımıza iletmemizin yegâne yolu da, cümledir. Cümle, kelimelerin rast gele sıralanışıyla değil, onların belli kurala göre birleşmesinden meydana gelen bir bütündür. Meselâ : “soğuk hava” şeklindeki sıfat tamlaması, kelimelerin yerlerinin “Hava soğuk” şeklinde değiştirilmesiyle cümleye dönüşür. Dolayısıyla kelimeler, ancak cümle içinde anlam ve değer kazanır. Duygu ve düşüncelerimiz, kelimelere döküldüğünde belli bir hüküm taşıyan cümle meydana gelir. Duygu , düşünce, hüküm, cümle aralarında sıkı bağ olan ve birbirlerinden ayrı düşünülemeyen kavramlardır. Bir başka deyişle dil, seslendirilmiş düşünce, düşünce ise, sessiz bir dildir diyebiliriz. Nasıl ki; cümleye söz dizimi diyorsak, söz dizimi de, dilin yapısı demektir. Yeryüzünde konuşulan bütün dillerin kendilerine has yapı özellikleri vardır. Bir dili diğer dillerden ayıran özellik, kelime varlığından ziyade cümledeki kelimelerin sıralanış düzenindeki farklılıklardır. İkilemelerde sözdizimsel şekilde farklı özellikler arz etmektedir.

İkilemeler fiil veya fiilimsilerden önce gelip onları nitelerse belirteç görevinde, isimden önce gelip ismi nitelerse sıfat görevinde, ismin herhangi bir hal ekini alırsa isim görevinde, tek başına yargı bildirirse yüklem görevinde kullanılırlar. Bu anlayıştan yola çıkarak yazarın kullandığı ikilemeleri bahsettiğimiz görevlere göre sınıflandırmaya çalışalım.

4.1 BELİRTEÇ GÖREVİNDE KULLANILAN İKİLEMELER

Fiillerin, fiilimsilerin ve sıfatların veya kendine benzeyen kelimelerin anlamlarını etkileyen, bazen güçlendiren bazen zaman kısıtlayan kelimelere Türkçede belirteç denir. Türkiye Türkçesinde aslında belirteç olan kelimeler sayılacak kadar azdır. Belirteçler genellikle diğer kelime sınıflarından alınan sözlerle kurulmuştur. Dolayısıyla bir ada, sıfata belirteç niteliği kazandıran, onların dildeki kullanılış biçimleri ve yüklendikleri görevlerdir.

Belirteçlar, sıfatların ve kendi türünden olan belirteçlerin anlamını kısmak, güçlendirmek, sınırlandırmak için de kullanılmakla birlikte, asıl kullanım alanları fiillerin yanındadır. Belirteç oluşları eylemlere etkileri ya da eylemlerle tümlenişlerinden anlaşılır. Türk dilindeki ikilemeler, fiili etkiledikleri zaman belirteç olur [7, s. 84]. Öyküde de adlardan kurulan ikilemeler belirteç olarak kullanılmıştır.

- "İlkokuldan arkadaşım Nedim ile yan yana poz vermişiz, elimizde birer oyuncak ayı büyüdüğümüz halde anı olsun diye sakladığımız ayıcıklar" (s.108).

- "Evlerinde herkesle, öküz babasıyla bile rahat rahat konuşurdum da ona yaklaşamazdım bir türlü" (s.109).

- Hıyar hıyar tuttuğum günlüklerde çamaşır sepetine atılmaya utarılan kirli donlar gibi dolapların dibinde tıkalı kaldı" (s.110).

Verilen örneklerde ikilemeler fiillerden önce gelip onları nitelediği için belirteç görevinde kullanılmıştır. Sıfatlardan kurulan ikilemelerde belirteç görevindedir. Bu açıklamada şu örnekle pekiştirilebilir;

- "Bilardo topu kafalı şoförün daha ben binmeden ilk yolcuyla başlayan muhabbetti yoğurtçuya vardığımızda iyiden iyiye koyulaşmıştı" (s.133).

"İyiden iyiye" ikilemesindeki "iyi" kelimesi sıfattır ve istenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan anlamına gelir. Ayrıca fiilimsilerin bir türü olan ulaçlardan kurulan ikilemelerde belirteç olarak kullanılır [7, s. 84];

"Köylülerden bazılarıyla gide gele tanıştık" (s.188).

Yansıma sözcüklerle kurulanlarda bu görevi üstlenebilir;

"Mum yanarken ikonaların önünde murıl murıl eğlenirken beni seyrederdlerdi, özellikle Barış tabii" (s. 108).

Örneklerden de anlaşıldığı gibi eserde yazar ikilemeleri belirteç olarak sıkça kullanmıştır. Türkiye Türkçesinde belirteç olarak bilinen pek çok sözcüğün dışında, çoğu kez öteki sözcük türlerinin de –ikilemeler de olduğu gibi – cümle içinde belirteç olarak kullanıldığı bir kez daha görülmektedir.

4.2 SIFAT GÖREVİNDE KULLANILAN İKİLEMELER

Türkiye Türkçesinde sıfatlar adlarla yakın ilgileri olan kelimelerdir ve görevleri itibariyle bir adla birlikte söylenmeleri gerekir.Eserimizde ikilemeler sıfat olarak ta kullanılmıştır;

- “Milki gülümsüyor, kaç yıldır yüzünde görmediğim muzip mahcup ifadesiyle...” (s.185).
- “Neyse kardeşim, seninki bindi kerli ferli de adam” (s. 139).
- “Zaten niye böyle abuk sabuk şeylerden konuşuyoruz ki şimdi durup dururken...” (s.176).

İkilemeler bu örneklerde sıfat görevi üstlenmekte ve niteledikleri adı anlam bakımından güçlendirmekte, çoğaltmakta ya da abartmaktadır. Sıfat şeklindeki ikilemeler görüldüğü gibi daha çok niteleme sıfatı görevi üstlenmektedir. Türkçede her tür kelimeden kurulan ikileme sıfat olmaktadır.

4.3 YÜKLEM GÖREVİNDE KULLANILAN İKİLEMELER

İkilemeler tek başına yargı bildirirse yüklem görevinde kullanılırlar. Cümlede oluş, iş ve hareket bildiren kelime veya kelime grubu şeklinde eserde karşımıza çıkan ikilemeler şu şekildedir;

- “Kapı açıldı, şoförün elleri kol vitesinde gitti geldi” (s.135).
- “Hey gidi hey, diyor. Şunların boya bak şimdi çıtır çıtırdır ...” (s.184)
- “İç içe geçmiş İstanbul Hikayeleri” adlı eserde sözdizimsel olarak ikilemeler sıfat,belirteç ve yüklem görevi üstlenerek anlatımı güçlendirmeye çalışmışlardır.

5.0 SONUÇ

Bu çalışmamızda öykücü Aziz GÖKDEMİR’in “İç içe Geçmiş İstanbul Öyküleri” adlı yapıtını anlamsal ve sözdizimsel özellikler bakımından incelemeye çalıştık. Cümlelerin veya kelimenin anlamını güçlendirmek, onlara hareket kazandırmak, olayları sürekli bir hareket içinde geçtiğini belirtmek amacıyla ikilemelerin anlamlarını ve cümle içerisindeki görevlerin üzerinde durduk. Bu dil Özelliklerini başarılı bir biçimde uygulayan bu yazarın, anlam bakımından da ne kadar başarılı olduğunu belirtmeye çalıştık.

Кайнаклар

1. Aksan D. Türkçenin Gücü. – Ankara: Bilgi yayınları, Ankara, 1990.
2. Aksan D. Türkçenin Söz Varlığının Anlam Açısından Özellikleri. – Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1991.
3. Aksan D. Anlambilim, ilgi alanları ve Türkçe. – A.Ü. Tömer Dil Dergisi, Doğan Akşan Özel Sayısı, 1994.
4. Aksan D. Anlambilim. – Ankara: Engin Yayınevi, 1999.
5. Aksan Yeşim – Mustafa Aksan Metin Kavramı ve Tanımlar. – Dilbilim Araştırmaları, Hitit Yayınevi, 1991.
6. Aktaş T. Yapı ve Anlam Bakımından Almanca ve Türkçede İkilemeler – Türk Dil Kurumu, Türk Dili Dergisi, Sayı 539, Ankara, 1996. – S. 565-575.
7. Atabay Neşe – Sevgi Özel Sözcük Türleri. – İstanbul: Papatya yayıncılık, 2003.
8. Duden Grammatik Dudenverlag, Mannheim, 1995.
9. Finegan E. – Besnier, N. Language: Its Structure and Use – San Diego:Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, 1989.
10. Gökdemir A. İç içe geçmiş İstanbul öyküleri. – Gendaş Kültür, 1998.
11. Gülensoy T. Türkçe El Kitabı. – Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.
12. Hatiboğlu V. Türk Dilinde İkileme. – Ankara.: Genişletilmiş 2. Baskı, 1981.
13. Hofmann T. R. Realms of Meaning. – London: Longman, 1993.
14. Korkmaz Z. Gramer Terimleri Sözlüğü – Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.
15. Korkmaz Z. Türkiye Türkçesi Grameri. – Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
16. Leech G. The Principles of Pragmatics. – London: Longman, 1988.
17. Lyons J. Semantics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
18. Lyons J. Kurumsal Dilbilimine Giriş. – Türk Dil kurumu Yayınları, Ankara, 1983. – S. 67.
19. Marchand H. Alliteration, Ablaut und Reim in den türkischen Zwillingsformen. – In: Oriens 5, 1952.
20. Müller H.G. Morphophonologische Untersuchungen an Reduplikationen im Türkischen. – Philosophische Dissertation angenommen von der Neuphilologischen Fakultät der Universität Tübingen, 2003.
21. Palmer F. R. Semantics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
22. Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi. – İstanbul: Aziz Gökdemir – C.I. – 2001.
23. Tietze A. Die Wiederholung mit verändertem Wortbeginn im Türkischen. – In: UAJ 25, 1953.
24. Türkçe Sözlük. – Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.
25. Ullmann S. Semantics: An Introduction to the Study of Meaning. – Oxford:Basil Blackwell, 1962.
26. Ullmann S. Semantics. – Harper and Row publishers, 1979.
27. Van Dijk, T. A. Studies in the Pragmatics of Discourse. – The Hague: Mouton Publishers, 1981.
28. Vardar B. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü – İstanbul: ABC Yayınevi, 2. Baskı, 1998.
29. Yule G. Pragmatics. – Oxford: Oxford University Press, 2000.

Ашкін Балджи Х. Смыслові і синтаксичні значення пароповторних вислівів у творі Азіза Гокдеміра «Стамбульські розповіді».

Пароповторні вислови – це значущі частини мови, що сприяють більш яскравій передачі значення. З давніх часів турецька мова була незрівняно багатою мовою завдяки пароповторним висловам. Пароповторні вислови використовуються з метою посилення передачі сенсу значення. Ця особливість турецької мови – показник того, що він є літературною мовою, що володіє високохудожніми засобами вираження. У своїй роботі, ґрунтуючись на пароповторних висловах твору Азіза Гокдеміра «Стамбульські розповіді», ми спробували розглянути їх смислові і синтаксичні особливості.

Ключові слова: розповідь, пароповторні вислови, лексикологія, синтаксис.

Ашкын Балджы Х. Смысловые и синтаксические значения пароповторных выражений в произведении Азиза Гокдемира «Стамбульские рассказы».

Пароповторные выражения – это значимые части речи, способствующие более яркой передаче смысла. С давних времен турецкий язык являлся несравнимо богатым языком благодаря пароповторным выражениям. Пароповторные выражения используются с целью усиления передачи смысла значения. Эта особенность турецкого языка – показатель того, что он является литературным языком, обладающим высокохудожественными средствами выражения. В своей работе, основываясь на пароповторных выражениях произведения Азиза Гокдемира «Стамбульские рассказы», мы попытались рассмотреть их смысловые и синтаксические особенности.

Ключевые слова: рассказ, пароповторные выражения, лексикология, синтаксис.

Ashkyn Baldzhy Kh. The view of reduplications from the point of semantics and syntactics that aziz gökdemir applied in his work “İç İçe Geçmiş İstanbul Öyküleri”

Reduplications are the major elements in Turkish supplying strong exposition in language. When comparing with other languages, Turkish language is very rich, even in ancient periods, from the point of view of reduplication. The main aim of using reduplication is to stiffen and strengthen the meaning. This eminent feature of the Turkish language proves its “literary language” characteristic. Starting out from this richness in Turkish, I will try to deal with reduplications from the point of semantics and syntactics that Aziz Gökdemir applied in his work “İç İçe Geçmiş İstanbul Öyküleri”.

Key words: Short Story, Reduplications, Semantics, Syntactics

Статья поступила в редакцию 16 марта 2007 г.